

*Калиновський Богдан Валерійович,
професор спеціальної кафедри № 2
Інституту управління державної охорони України
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Регламентація умов та процедура прийняття до громадянства України об'єктивно потребує вдосконалення. Трансформаційні процеси в Українському суспільстві, головною причиною яких стала агресія московії по відношенню до Української держави, значною мірою активізували питання утвердження цінностей нашого народу, основою яких є правдива історія та українська мова. 21 березня 2023 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до законів України «Про громадянство України» та «Про забезпечення функціонування української мови як державної» щодо умов прийняття до громадянства України», який визначив додаткові умови прийняття до громадянства України. Цілком підтримаємо запропоновані законом положення, при цьому потребує удосконалення саме механізм їх реалізації.

Слід відмітити, що громадянство це цінність, яка пов'язана з спільними інтересами громадянина та держава. Сьогодні ми всі є свідками популяризації України у світі, на нас рівняються і захоплюються одночасно. Тому питання громадянства, зокрема і умови до його прийняття, мають чітко бути закріплені на законодавчому рівні.

Громадянство України відображає стійкий правовий зв'язок особи із Українською державою, що проявляється у взаємних правах та обов'язках. Отже, громадянство України є привілеєм, крім того, Конституція України встановлює принцип єдиного громадянства в Україні, як відомо станом на сьогодні маємо вже велику кількість порушень даного положення. Погоджуємось із позицією О. Сподинського, що належність до громадянства гарантує особі весь комплекс конституційних прав та свобод й забезпечує її право на участь в управлінні державою, наділяє правом бути носієм влади в державі [1, с. 13].

Для забезпечення дійсної привілейованості правового статусу громадян України, забезпечення суверенітету, незалежності та поваги до державної мови, історії, традицій, конституційного ладу, вважаю вірним доповнення умов прийняття до громадянства України, а саме складання комплексного іспиту, щодо володіння державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування, володіння базовими знаннями з історії України та основ Конституції України.

Змін до Закону України «Про громадянство України» щодо умов набуття громадянства України базується на конституційних приписах статей 10 (Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах

суспільно життя на всій території України), 11 (Держава сприяє консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури...), 65 (Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України) та 68 (... Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності).

Конституція України статус державної мови надала українській мові. У рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. чітко зазначено, що положення ч. 1 ст. 10 Конституції України, за яким «державною мовою в Україні є українська мова», слід розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України під час здійснення повноважень органами державної влади й органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені законом (ч. 5 ст. 10 Конституції України) [2]. Відстоюємо позицію, що конституційним обов'язком громадян України – володіти державною мовою, виконання якого є ключовим у контексті консолідації і розвитку української нації.

Сьогодні в світі набирає обертів привілейована натуралізація, яка вирізняється тим, що держава надає громадянство тим особам, які виконали спеціальні вимоги або становлять для неї державний інтерес. Наприклад, унаслідок усиновлення, встановлення над особою опіки чи піклування; дароване громадянство особам у зв'язку з інвестицією тощо.

Закон України «Про громадянство України» закріпив норму, що однією з умов прийняття до громадянства України є володіння державною мовою відповідно рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови. Складання іспитів на визначення рівня володіння державною мовою здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [3]. Це положення потребує практичного втілення і рівень відповідних державних інституцій. Для реалізації вказаного Закону є доцільним опрацювати апробовані практики країн Європейського Союзу щодо процедури набуття громадянства. Показовим в аналізованому питанні є законодавство держав Балтії. Відповідно до ст. 5 Закону про мову Естонії, публічні службовці, працівники підвідомчих урядових установ державних органів й органів місцевого самоврядування та ... зобов'язані володіти естонською мовою, використовувати її на рівні, необхідному для виконання службових і трудових обов'язків. Водночас рівень обов'язкового володіння державною мовою ґрунтується на рівнях володіння мовою, визначених Європейським рамковим документом мовного навчання. З цією метою розроблено постанову уряду Республіки від 26 липня 2008 р. № 105, у якій подано описи рівнів володіння мовою (A1, A2, B1, B2, C1, C2).

Аналогічне положення закріплено в ст. 6 Закону Литовської Республіки «Про державну мову»; у ст. 6 Закону Латвійської Республіки про державну мову передбачено, що працівники державних і муніципальних установ, судів і тих, хто входить до установ судової системи, державних та муніципальних компаній... Такий обсяг знань державної мови та порядок перевірки володіння державною мовою встановлює Кабінет міністрів.

Пропонуємо в законодавстві України використати досвід Латвійської Республіки і закріпити положення, що особи, які отримали загальну освіту в школі з українською мовою навчання, звільняються від перевірки знань державної мови, а також інваліди І групи, інвалідність яким встановлена безстроково.

В Україні постановою Кабінету Міністрів України від 6 листопада 2019 р. № 911 утворено Національну комісію зі стандартів державної мови як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом [3], діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра освіти і науки. На цей орган покладено завдання щодо збереження та розвитку державної мови через встановлення стандартів державної мови й методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства України чи обіймання визначених законами посад. Національна комісія зі стандартів державної мови в 2021 р. затвердила класифікації рівнів володіння державною мовою та вимоги до них. Всі, хто вияв бажання засвідчити, що володіє іноземною мовою (для осіб, які бажають отримати українське громадянство українська мова є іноземною), проходить тест за стандартованою шкалою, яку розробила мовна комісія Європейського Союзу, А1, А2, В1, В2, С1, С2. Ці стандарти відображено й у Законі України «Про функціонування української мови як державної».

Вважаємо, що рівні закону для осіб, які бажають отримати громадянство України має бути визначено саме рівень володіння державною мовою, який вже затверджений. Пропонуємо законодавчо закріпити положення: володіння державною мовою на середньому рівні першого ступеня (В1).

На основі проведеного дослідження можемо дійти висновку, що:

1. При реалізації положень Закону України «Про громадянство» слід чітко зафіксувати інституційну систему виконавців. Саме прозорий і зрозумілий інституційний механізм реалізації законодавства про громадянство сприятиме справедливості у процесі набуття громадянства України через процедуру натуралізації.

2. У зв'язку зі збройною агресією, анексією та окупацією території України московськими військами, залишається актуальним питання запровадження спрощених підстав для набуття громадянства особами, які стали на захист національних інтересів України та є громадянами інших держав або особами без громадянства. Для такої категорії осіб передбачено принцип відкладеного складання іспитів на знання української мови, історії України та основ Конституції України.

3. Інформація про надання громадянства України має бути публічною, відповідні Укази Президента мають бути опубліковані.

4. При виявленні громадянства іноземної держави у громадян України, які обіймають посади в органах державної влади та місцевого самоврядування, такі особи мають бути звільнені з посади без права на соціальні гарантії.

Список використаних джерел

1. Сподинський О. Конституційно-правові підстави набуття та припинення громадянства в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. НАВС, Київ, 2021. 214 с.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови): рішення Конституційного Суду України від 14 груд. 1999 р. № 10-рп/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#Text>.

3. Про громадянство України : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

3. Деякі питання Національної комісії зі стандартів державної мови : постанова Кабінету Міністрів України від 6 лист. 2019 р. № 911. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2019-%D0%BF#Text>

Копча Василь Васильович,
*професор кафедри кримінального права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УГОРЩИНИ

Щодо розкриття теми, слід акцентувати увагу на низці рішень Конституційного Суду Угорщини, в яких найбільш рельєфно проявляються його юридичні позиції в сфері захисту громадян.

Правове рішення про скасування смертної кари (1990). В одній із перших справ Конституційний Суд Угорщини продемонстрував досконалий стиль обґрунтування та розуміння прав людини, скасувавши смертну кару як вид кримінального покарання. Судом було указано, що положення Кримінального кодексу, що стосуються смертної кари, та цитовані відповідні норми суперечать забороні обмеження суттєвого змісту права на життя та гідність людини. Дані положення, що стосуються позбавлення життя та гідності людини смертною карою, не тільки накладають обмеження на суттєвий сенс основного права на життя та гідність людини, але й дозволяють повністю та непоправно ліквідувати життя та гідність людини чи право забезпечити це (підкреслення автора). Тому Конституційний Суд встановив